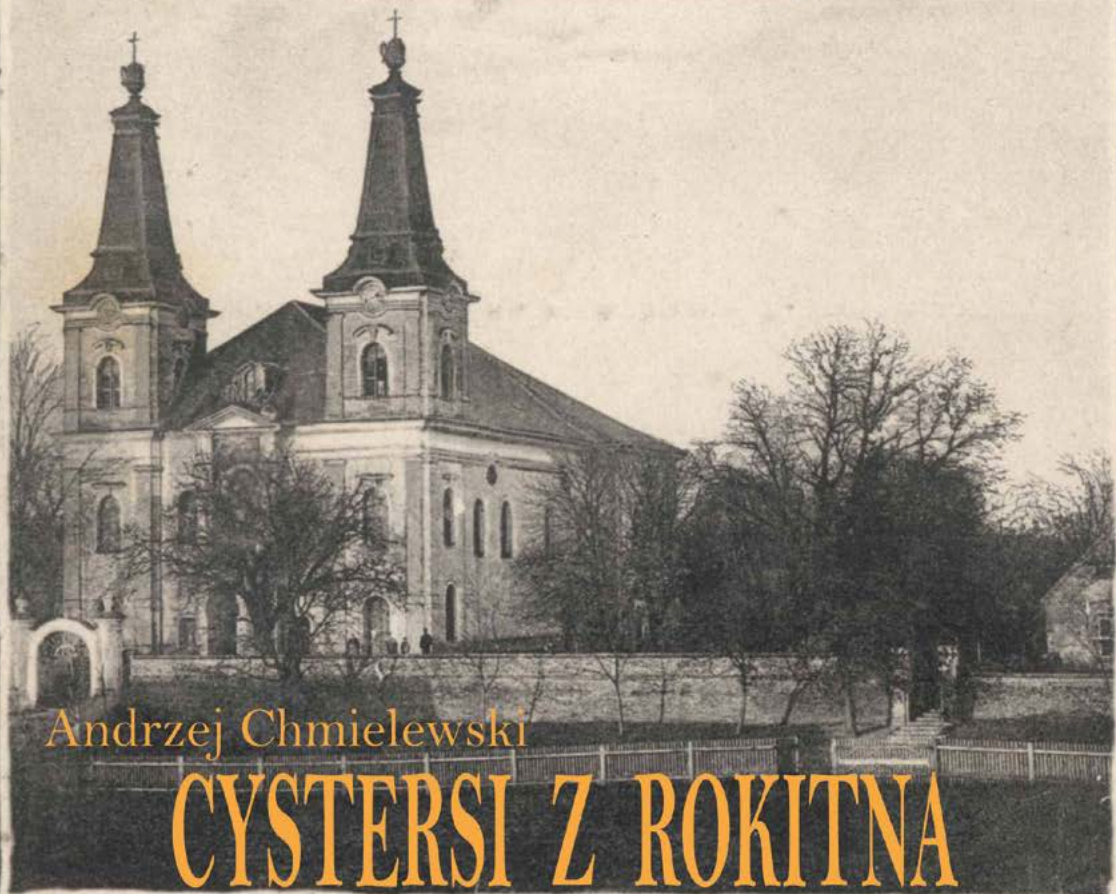

Andrzej Chmielewski

CYSTERSI Z ROKITNA

Szanowni Państwo,

oddajemy w Państwa ręce publikację poświęconą historii i dziedzictwu gminy Przytoczna – ziemi o wyjątkowych tradycjach, głęboko zakorzenionych w historii Wielkopolski, duchowości chrześcijańskiej oraz działalności cystersów. To właśnie „szarzy mnisi” przez stulecia kształtowali rozwój tych terenów, pozostawiając po sobie nie tylko dorobek gospodarczy i kulturowy, ale przede wszystkim miejsca o niezwyklej wartości duchowej. Najważniejszym z nich jest Sanktuarium Matki Bożej Rokitniańskiej – serce naszej gminy i jedno z najważniejszych sanktuariów zachodniej Polski. Dziedzictwo cysterskie do dziś stanowi ważny element naszej tożsamości i powód do dumy. Przystąpienie gminy Przytoczna do Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Gmin Cysterskich jest wyrazem troski o zachowanie tej historii oraz jej promocję dla przyszłych pokoleń. Mam nadzieję, że publikacja ta pozwoli Państwu lepiej poznać bogate dzieje gminy Przytoczna, odkryć rolę cystersów w historii w naszych okolicach oraz stanie się inspiracją do dalszego poznawania niezwykłego dziedzictwa kulturowego i duchowego naszego regionu.

Z wyrazami szacunku

Bartłomiej Kucharyk
Wójt Gminy Przytoczna

885 lat lokacji zakonu
cystersów w Polsce

Andrzej Chmielewski

CYSTERSI Z ROKITNA

Przytoczna 2026

„CYSTERSI Z ROKITNA” zostały wydane przez Urząd Gminy Przytoczna
Urząd Gmina Przytoczna
ul. Rokitniańska 4, 66-340 Przytoczna
tel. 95 74 94 311, www.przytoczna.pl, ug@przytoczna.pl

Koordynator wydania: Inspektor ds. pozyskiwania środków pomocowych, promocji gminy i pożytku publicznego Izabela Szewczyk

Autor: Andrzej Chmielewski

Korekta: RedKor Agnieszka Luberadzka

Korekta merytoryczna: ks. kustosz Marcin Kliszc

Konsultacja historyczna: dr Grzegorz Urbanek

Grafika wewnętrznej przedniej strony okładki: Aleksander Smoliński

Fotografie i ilustracje:

- s. 5 – Cystersi na średniowiecznej miniaturze (DP)
- s. 9, 13, 30, 31, 44 – (M.K)
- s. 10 – Jean Fouquet, Święty Bernard naucza w kapitułarzu (DP)
- s. 11 – Skryba cysterski (AA)
- s. 12 – Mapa okolic Rokitna, koniec XIX w. (Messtischblatt 1894)
- s. 14 – Średniowieczne ryciny przedstawiające cystersów (DP)
- s. 15, 23 (kościół pw. św. Kazimierza w Chełmsku), 27, 33, 40, 42 – (A.Ch)
- s. 16 – Z. Gloger, Encyklopedia staropolska ilustrowana, t. 1
- s. 18, 19, 22, 24 – (G.W)
- s. 29 – Rokitno na dawnych pocztówkach (D.B)

Skróty:

- A – autor
- AA – archiwum autora
- AS – archiwum Sanktuarium
- D.B – Dariusz Brożek
- DP – domena publiczna
- G.W – Grzegorz Walkowski
- M.K – ks. Marcin Kliszc
- G.N – ks. Grzegorz Niedźwiedź

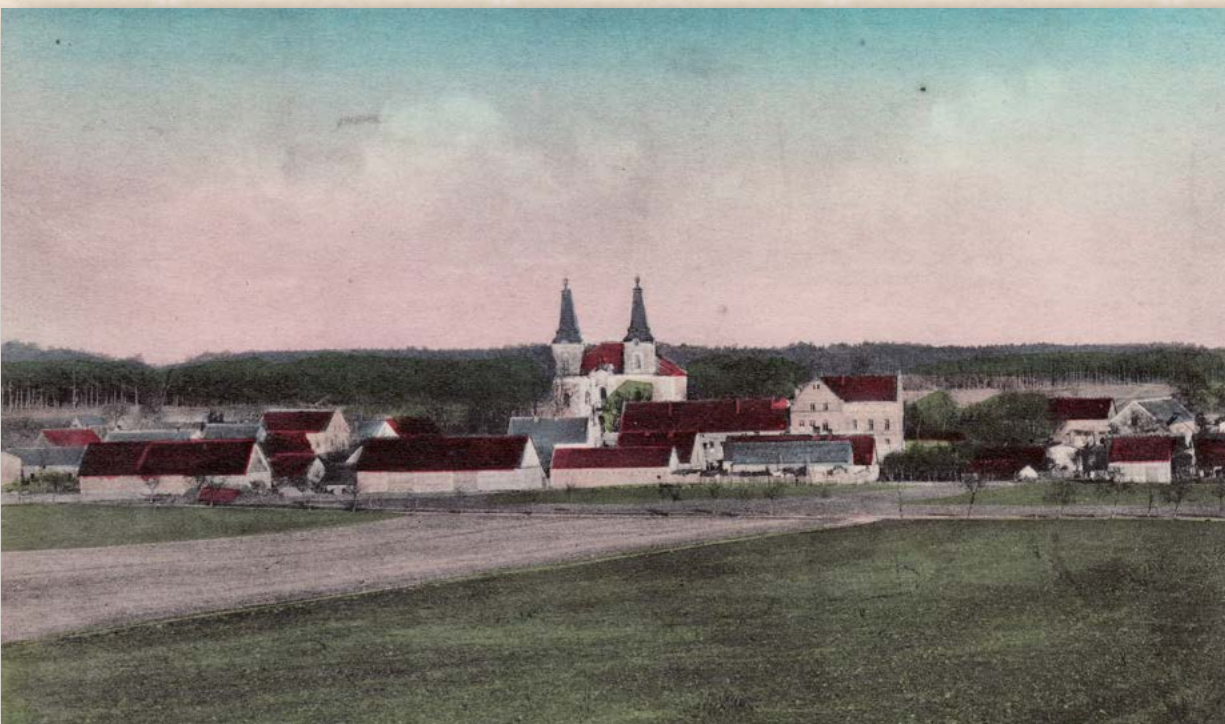
Skład i przygotowanie do druku:

Daniel Furmanek Druk i gadzety
57-451 Świerki 95/2
tel. 505 503 315, e-mail: drukigadzety@gmail.com

ISBN: 978-83-976764-4-2

Przytoczna 2026

Przedwojenna panorama Rokitna. (D.B)

CYSTERSI Z ROKITNA

Teren obecnej gminy Przytoczna historycznie należał do Wielkopolski. W wczesnym średniowieczu obszar ten porastała pradawna puszcza, była zamieszkała w niewielkim stopniu. Wędrówka przez te tereny wymagała przedzierania się przez dzikie ostępy lub podróżowania wzdłuż koryt rzecznych. Niełatwej drogi do krajów pogan podejmowali się misjonarze chrześcijańscy z biskupem praskim Wojciechem, późniejszym świętym Wojciechem oraz Świętymi Benedyktem i Janem, którzy około 1002 roku założyli pod Międzyrzeczem erem. Dołączyło do nich dwóch słowiańskich nowicjuszy i rodzonych braci: Izaak i Mateusz, oraz miejscowy pomocnik Krystyn. Ich męczeńska śmierć w listopadzie 1003 roku zapoczątkowała kult Pięciu Świętych Braci Międzyrzeczkich; Izaak, Mateusz i Krystyn są pierwszymi pochodzącymi z obszaru dzisiejszej Polski świętymi kanonizowanymi w historii Kościoła. Kult Świętych Braci Męczenników z Międzyrzecza zyskał ponownie na znaczeniu w 1966 roku, za sprawą obchodów tysiąclecia chrztu Polski.

Przyjęcie chrztu w 966 roku przez księcia Polan, Mieszka I, uważa się za symboliczny początek państwa polskiego i Kościoła katolickiego w Polsce. Rozwój państwowości wymagał zasiedlenia tych terenów, a na straży władzy książęcej, następnie królewskiej,

*Wyobrażenie podróży wozem na XII-wiecznym kielichu z Trzemeszna.
(Muzeum Archidiecezjalne w Gnieźnie)*

stali gród i kasztelania w Międzyrzeczu. Tereny te, będąc granicznymi między Pomorzem, Brandenburgią a Wielkopolską, były często najeżdżane przez wrogie wojska, co powodowało wyludnienie tej części Wielkopolski. Możliwość władcy ze względów religijnych i dla zasiedlenia tych miejsc nadawali tutaj przywileje i prawa do gospodarowania. Tak się stało w pierwszej połowie XIII wieku w dorzeczu między Paklicą a Obrą poprzez sprowadzenie na te obszary cystersów.

Cystersi w Europie i Polsce

Cystersi w czasach średniowiecza byli pierwszym zakonem o zasięgu ogólnoeuropejskim i wywarli ogromny wpływ na rozwój religii, kultury i gospodarki w Europie. W XII i XIII wieku byli największą potęgą w świecie chrześcijańskim. Ich działalność przyczyniła się do umocnienia władzy papieskiej. Zakon cystersów powstał w 1098 roku w Dijon w Burgundii we Francji i w ciągu pół wieku posiadał już ponad 70 opactw, a w 1153 roku ich liczba doszła do 345. Aż do XV wieku swoje wpływy rozwinęli w całej Europie, a liczba ich klasztorów osiągnęła około 740. Najwięcej powstało ich w macierzystej Francji, następnie Anglii, Niemczech, Hiszpanii, Włoszech, Irlandii oraz innych krajach¹.

Do Polski cystersi zostali sprowadzeni w połowie XII wieku, a pierwsze klasztory na ziemiach polskich organizowano w 1140 roku. Ogółem w czasach średniowiecza na ziemiach polskich powstało do przełomu XIII i XIV wieku 26 cysterskich klasztorów męskich oraz 14 żeńskich – wszystkie. Rozlokowano je równomiernie we wszystkich historycznych dzielnicach Polski, tj. w Wielkopolsce, Małopolsce, Śląsku oraz na Pomorzu. Opactwa te wywodzą się z dwóch linii filiacyjnych, tj. Clairvaux i Morimundu. Sieć klasztorna była jednym z ważniejszych łączników pomiędzy Europą Zachodnią a Królestwem Polski.

¹ www.cystersi.pl/pdf/kalendariumcysterskie.

Władysław Odonic, rysunek Jana Matejki
na pocztówce, wyd. w 1939. (AA)

Na teren ziemi lubuskiej „szarych mnichów” sprowadził Władysław Odonic (ok. 1190–1239). Kierowały nim zarówno względy polityczne, jak i gospodarcze. Nadania zakonne dawały możliwość osiedlania się tak zwanym „obyczajem wolnych gości”. Korzystali z niego głównie przybysze z przeludnionych terenów Niemiec.

Jak podaje odpis przywilejów spisany przez przeora Widawskiego w XIX wieku, Odonic w 1232 roku nadał zakonowi 500 łanów ziemi w okolicach Sokolej Dąbrowy, nad potokiem Ponikwa. Nadanie to wzmiankowane jest też w 1259 roku, gdzie książę wielkopolski Bolesław Pobożny (ok. 1227–1279) potwierdził darowiznę i zezwolił cystersom na lokowanie osady targowej i innych wsi². Według tradycji zakonnej w 1238 roku z łużyckiego klasztoru Dobrilugk (Dobrego Ługu) przybyło tu siedmiu mnichów. Swój pierwszy klasztor (grangia) zbudowali w zakolu Obry w okolicach wsi Stary Dworek, osadę nazywali Nowy Dobry Ług. W 1287 roku na-

tura zmusiła ich do przeniesienia siedziby na suchsze miejsce w Zemsku. Pierwszym opatem został Teodoryk³. Opactwo z Zemsk w 1312 roku otrzymało Bledzew, wzmiankowany w 1235 roku w związku z fundacją kościoła.

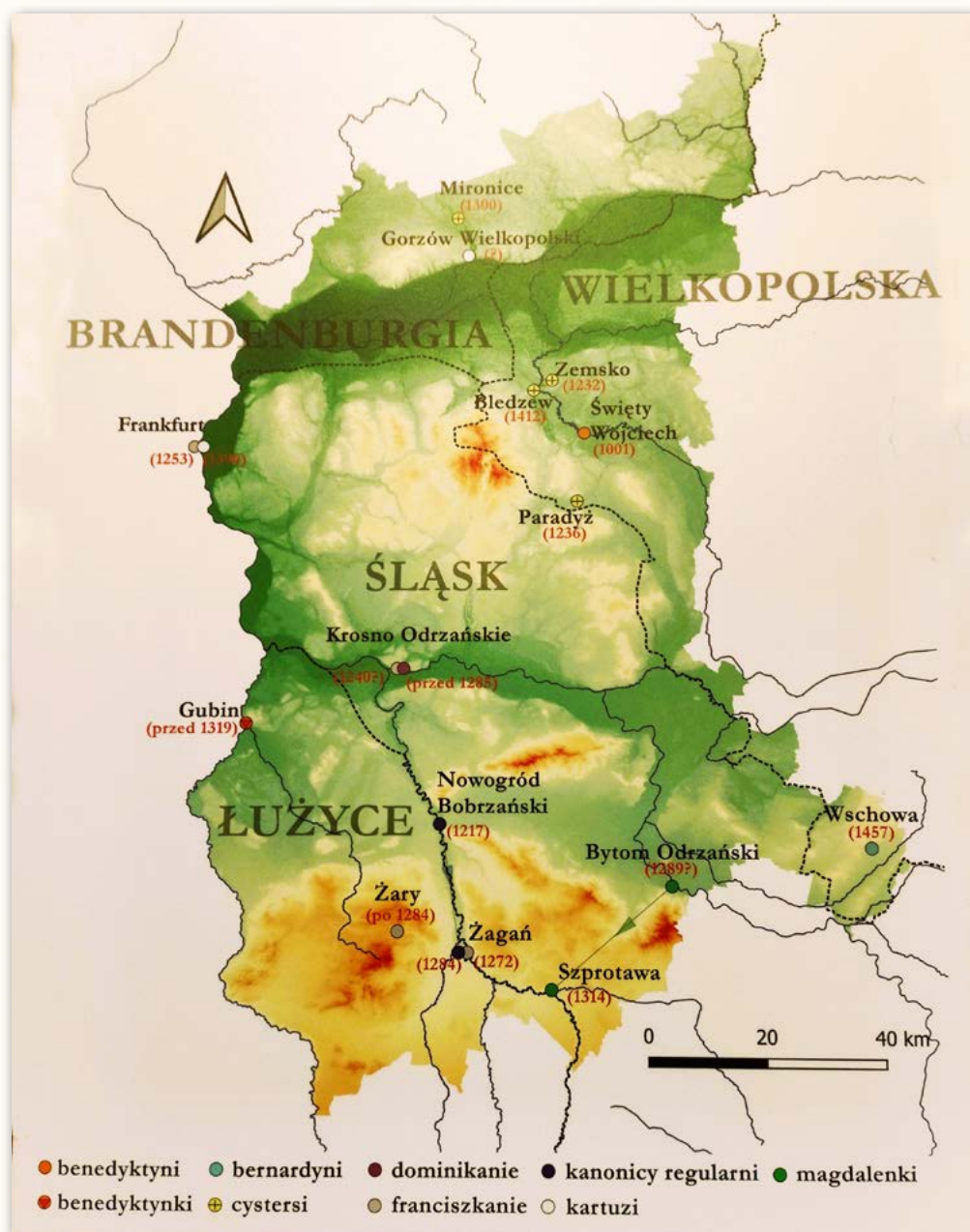
Podstawą funkcjonowania sieci zakonnej w całej Europie było coroczne dostarczanie przez opatów sprawozdania do klasztorów macierzystych i przekazywania opłat na rzecz kapituły w Citeaux. Wypełnianie tego obowiązku wiązało się z koniecznością odbywania podróży, czasem długiej i pełnej niebezpieczeństw. Opaci podczas swojej drogi nocowali i odpoczywali przeważnie w klasztorach cysterskich i benedyktyńskich. A więc dla cysterskich podróżnych opactwo Zemsko-Bledzew oferowało nocleg i skromną gościnę, za którą był odpowiedzialny mnich hospitalariusz. Jeżeli w klaszto-

² Andrzej M. Wyrwa, *Początki klasztoru cysterskiego w Zemsku. Próba rekonstrukcji procesu fundacji* [w:] Hanna Kóčka-Krenz, Władysław Łosiński (red.) *Kraje słowiańskie w wiekach średnich. Profanum i sacrum*, Poznań 1998, s. 600–612.

³ W żadnych dostępnych źródłach nie ma informacji, czy pierwszy opat przybył do Zemsk, czy został obrany z członków miejscowego zgromadzenia. Teodoryk zmarł 3 stycznia 1292 roku.

rze byli chorzy lub funkcjonował szpital, do obowiązków tego zakonnika należała także opieka nad chorymi. Rolę lekarza pierwszej potrzeby pełnił infirmarz. Innymi funkcyjnymi w opactwach cysterskich byli: szafarz, zarządzający gospodarstwem klasztornym;

Mapa obrazująca funkcjonowanie średniowiecznych klasztorów na terenie dzisiejszego województwa lubuskiego. (Muzeum Archeologiczne Środkowego Nadodrza w Świdnicy)

mistrz nowicjatu, powoływany, gdy była potrzeba przysposobienia do życia klasztorne-
go nowicjusza; versariusz, odpowiedzialny za zakonne szaty; kustosz, przygotowujący
przedmioty do modlitw i mszy świętej i opiekujący się nimi oraz piekący hostie; wrot-
ny, pełniący dyżury przy furcie klasztornej. Jadalnią zajmował się przełożony refekta-
rza, który ściśle współpracował z bratem piwniczym, odpowiedzialnym za zapasy i ich
przechowywanie. Funkcjonowanie zakonu było oparte na Regule Świętego Benedykta
i dewizie Ora et labora (Módl się i pracuj). Święty Benedykt napisał ją w przez siebie
założonym klasztorze na Monte Cassino ok. 529 roku, stała się od średniowiecza do
czasów współczesnych normą życia dla wielu pokoleń mnichów i mniszek. Opiera się
na miłości do Boga i bliźnich.

Widok Sanktuarium Matki Bożej Rokietniańskiej z początku XX wieku na pocztówce. (D.B)

Życie według Reguły Świętego Benedykta

W średniowieczu zakonnikami mogli zostać niemal wyłącznie ludzie z rodzin możnowładczych, w późniejszych wiekach byli to mężczyźni z rodzin szlacheckich. Po nowicjacie kandydat zostawał chórowym i Chóru, następnie poprzez bogoboję i pracę na rzecz wspólnoty mnich mógł zostać obrany opatem bądź przeorem. Ważną regułą zakonną była samowystarczalność. Wszystko, czym się żywili bracia, co ich otaczało, musiało być przez nich wytworzone w modlitwie i pracy.

Wielkie posiadłości wymagały pracy wielu ludzi, zatem cystersi zatrudniali wielu podwykonawców. Do prowadzenia gospodarstw i interesów potrzebowali zaufanych pomocników. Na funkcje te przyjmowali konwersów. Byli to zakonnicy II Chóru, składający śluby zakonne, ale nie byli oni mnichami w pełnym tego słowa znaczeniu. Konwersi wywodzili się przeważnie z ludności rodzimej, znającej miejscowy język i zwyczaje. Nosili habity i żyli w zgodzie z cysterskimi zasadami. Mieszkali na terenie klasztoru, jednak nie mieli własnych cel. Nie uczestniczyli oni w kolegiach i innych zgromadzeniach. W późniejszych czasach podział na Chóry zaczął zanikać.

Mnisi w średniowieczu prowadzili skromne życie, funkcjonowali niemal bez kontaktu z ludźmi, odizolowani od współbraci osobnymi celami. Swoje klasztory budowali tak, aby od świata zewnętrznego odgradzał ich mur. Z czasem to się zmieniło, bo niewielkie przyklasztorne uprawy dla własnych potrzeb zamieniły się z wielkie gospodarstwa, gdzie bracia stosowali trójpółową uprawę roli i hodowlę zwierząt gospodarczych. Posiadali młyny, karczmy, stawy rybne, winnice, tartaki, prowadzili gospodarkę leśną ze starodrzewami, gdzie powstawały miododajne barcie. Zakładali sady owocowe i warzywne, uprawiali zioła. W nadanych im w przywilejach jeziorach prowadzili rybołówstwo, z rzek pozyskiwali raki, których było tak dużo, że czasem żywiono nimi świnie.

Zajmowali się też handlem, a bledzewskie jarmarki czy odpusty w Rokitnie ściągały tłumy mieszkańców. Mnisi sprzedawali produkty wytworzone we własnych folwarkach. Zajmowali się również browarnictwem i tkactwem.

Zakon cystersów miał też swój wielki wkład w rozwój kultury poprzez ich biblioteki i muzykę. Biblioteką zajmował się mnich bibliotekarz i był on ważną postacią w całym klasztorze. Do powiększenia zbiorów bibliotecznych przyczynił się opat Benedykt Gurowski, sprowadzał on książki z całej Europy. Mnisi często modlili się, śpiewając, dlatego muzyka odgrywała w ich życiu bardzo ważną rolę. Benedykt twierdził, że „bezczytność jest wrogiem duszy”.

Praca rozróżniona była na trzy rodzaje: pobożna modlitwa (lectio divina), nauka i prace umysłowe oraz praca fizyczna. Ponadto klasztor czerpał dochody z czynszów od ról, łąk, wód, dzierżawy wsi, młynów, karczm, innych urządzeń technicznych.

Cystersi najczęściej nosili szary habit i dlatego nazywano ich „szarymi mnichami”. Był to kolor naturalnej wełny, dla uniknięcia kosztów farbowania. Reguła Świętego Benedykta zakazywała noszenia koszuli i jakiegokolwiek bielizny.

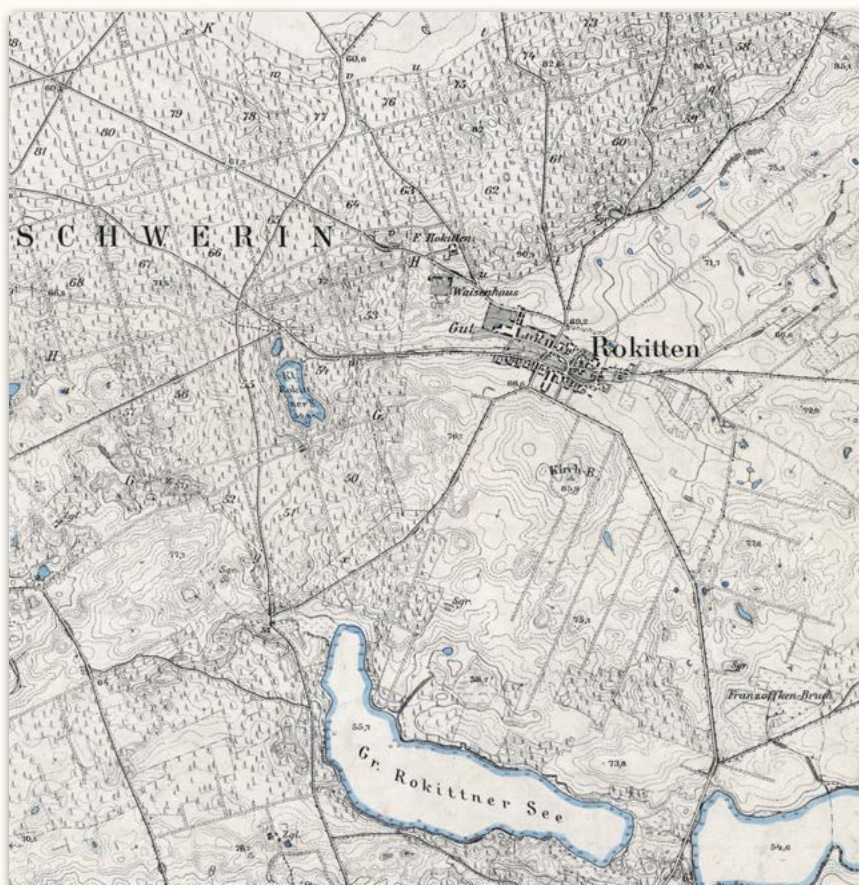
Dieta zakonna nie była wyszukana, obwarowana dodatkowo wieloma przepisami zakonnymi, ściśle przestrzegającymi dni postnych. Kolejną zasadą był jeden posiłek dziennie. Jedzono przeważnie ciemny chleb i kaszę, z warzyw królowała kapusta z grochem. Nie spożywano mięsa i krwi. W czasie postu nie podawano też jaj i serów. Mnisi mogli

pić wino, jeżeli przy klasztorze były winnice. Na jednego mnicha przypadała jedna konew (0,7 litra) wina, przeważnie rozcieńczanego wodą. Pierwsze winnice na terenach pogranicza założyli cystersi z Paradyża w 1250 roku w okolicach Świebodzina. Nosiły nazwę Boża Rola⁴. Obecnie tradycje winiarskie powróciły na ziemię lubuską.

Braci zakonnych obowiązywał stały rozkład dnia. Harmonogram ten był obecny w klasztorach w całej Europie: o 3.15 pobudka, modlitwa nocna i dalszy sen, 6.15 modlitwa poranna i msza, modlitwa i praca, modlitwa popołudniowa, posiłek i lektura, modlitwa, praca i lektura, nieszpory, czas wolny i kolacja, modlitwa wieczorna, 20.00 cisza nocna.

Do początków XVI wieku opatami byli zakonnicy pochodzenia niemieckiego. W 1538 roku król Zygmunt Stary (1467–1548), wobec szerzącej się reformacji, nakazał, aby w przygranicznych klasztorach opatami byli Polacy z rodów szlacheckich co najmniej od dwóch pokoleń i obojga rodziców polskiego pochodzenia. Wybierano ich dożywotnio z prawem dziedziczenia, co zapewniało, że dobra klasztorne nie będą przechodziły w ręce innowierców. Pierwszym opatem w Bledzewie polskiego pochodzenia był Rafał Modrzejewski. Swoje rządy rozpoczął w 1549 roku, był to osiemnasty opat klasztoru zemsko-bledzewskiego.

⁴ Bogdan Kres, *Winiarstwo na Ziemi Lubuskiej*, Poznań 1972, s. 16.

Modlitwą i pracą

Trzymając się swojej głównej reguły „módl się i pracuj”, opactwo w Zemsu, następnie w Bledzewie, umacniało duchowość mieszkańców oraz kulturę rolną na zagospodarowanych przez siebie terenach. Kolejne nadania terenów spowodowały, że zakon ten już na przełomie XV i XVI wieku posiadłości swe powiększył w stronę Warty o tereny leśne i grunty Rokitna, Twierdzielewa i Chełmska. Cystersi utworzyli na przestrzeni wieków zwarty klucz majątkowy, połączony siatką dróg. Do prac polowych i leśnych klasztor wykorzystywał robotników najemnych, z wolnego najmu, czeladź i zagrodników folwarcznych oraz wiejskich, którzy byli zobligowani do przymusowego najmu. Na przykład w 1580 roku w Rokitnie, Chełmsku i Twierdzielewie oprócz wolnych kmieci mieszkali zagrodnicy, komornicy; w każdej wsi byli kowal i pasterz owiec klasztornych. W Rokitnie dodatkowo dwóch rzemieślników, pastuch oraz 18 ratajów, którzy byli zobowiązani do pracy najemnej⁵.

Do końca XVI wieku cystersi z Bledzewa w swoim posiadaniu mieli: Sokolą Dąbrowę i Stary Dworek (XIII wiek), Nową Wieś (1259), Cieśle (1312), Bledzew (1312), Popowo (1312), Osiecko (1360), Rokitno (1378), Chełmsko (1378), Rojewo (1390), Kalsko (1390), Twierdzielewo (1448), Krzywokleszcz. Zakonnicy mieli także prawo do połowu ryb na Obrze aż do Warty oraz na jeziorach: Cisie, Głębokie, Głęboczek, Kalsko i Żabno⁶.

⁵ Adolf Pawiński, *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, t. I, Wielkopolska, Warszawa 1883, s. 30.

⁶ Leo Hertel, *Geschichte des ehemaligen Zisterzienser-Klosters Blesen*, Blesen 1928, s. 113–115.

(A.Ch)

Barcie, bartnicy i bartniczki

Jednym z naturalnych bogactw tych terenów były okazałe bory, w których można było zakładać barcie do hodowli w warunkach naturalnych dzikich pszczół leśnych, tzw. borówek. Barcie budowano przeważnie na dębach i sosnach, nieco rzadziej na grabach, bukach czy lipach. Warunkiem wykonania porządnej barci był pień drzewa o co najmniej metrowej średnicy. Sosny, na których dziano barcie, aby osiągnąć odpowiedni rozmiar, musiały rosnąć około 120 lat. Do tego celu wyznaczano odpowiednie obszary leśne, w których nie prowadzono zrębów. Było to w czasach, gdy nie znano cukru i miód zastępował jego użytek i służył do sycenia napojów.

Dla cystersów pracowali bartnicy, a byli to ludzie poważani, nazywani bartodziejami, których fach przekazywany był z ojca na syna. Najwięcej pracy mieli oni wiosną i jesienią, we wrześniu, gdy urządzano miodobranie. Na zimę zabezpieczali barcie przed mrozami.

Cały rok pilnowali leśnych barci przed złodziejami i wizytą nieproszonych gości – dziesięciów, żołn i oczywiście niedźwiedzi. Nie każdy niedźwiedź potrafił się wspiąć do wysoko umieszczonych dziupli lub kłody bartnej, były to przeważnie osobniki zwinne i młode. Takie niedźwiedzie nazywano „bartniczkami” i należało przed nimi stosować przemyślnie zabezpieczenia. Niedźwiedzie w okolicznych lasach występowały jeszcze w połowie XV wieku, bo znany jest dokument, gdzie opat w Bledzewie w przywileju dla sołtysów z Rokitna zapisał, na jakie zwierzęta mogą polować. Wymienił też niedźwiedzie. Z każdej dużej zwierzyny polujący byli zobowiązani oddać klasztorowi 1/3. W 1521 roku opat bledzewski Jan Seidlitz potwierdził prawa sołtysów do polowania na grubego zwierza⁷. Niedźwiedzie w tej części obecnego województwa lubuskiego występowały najprawdopodobniej jeszcze w XVII wieku, ponieważ ostatnie 26 niedźwiedzi upolowano w latach 1733–72 w Puszczy Gorzowskiej.

Aby pozyskać miód, bartodzieje wspinali się na specjalnych leziwach lub drabinach do barci. Przed wyjęciem plastrów miodu pszczoły podkurzano dymem przy użyciu fajek bartniczych, naczyń dymnych lub pochodni. Ciekawostką jest fakt, że barcie leśne były dużo bardziej wydajne od stosowanych w naszych czasach uli, ponieważ pszczoły leśne miały więcej pokarmu w najbliższej okolicy. Wysoko umieszczone roje miały też większy zasięg od naszych udomowionych pszczół.

Opat bledzewski Piotr (I) w 1448 roku wystawił przywilej, pozwalający sołtysom z Rokitna na zakładanie barci w lasach w Rokitnie i Twierdzielewie. To też jeden z pierwszych zapisów dotyczących bartnictwa na terenie obecnego powiatu międzyrzeckiego. W 1509 roku bledzewski opat Walenty pozwolił zakonnikom z Zemska nabyć puszcę bartną koło Popowa. W 1521 opat bledzewski nadał sołtysowi z Rokitna prawo zakładania barci w lasach koło Twierdzielewa, za co sołtys miał płacić 1 kwartę miodu rocznie. Jeszcze wcześniej odnotowano, że cystersi posiadali lasy bartne w okolicach dzisiejszego Brzozowca⁸.

W XVI wieku barcie były też „w całym borze” między Crobyelewem (Krobielewo), Przetoczmem (Przytoczna) i Gorajem, a także w borze wokół Goraja i Przetoczna. Z tych terenów pochodzi nasz najsłynniejszy bartnik Maciej Makiełka, upamiętniony w Parku Rzeźby w Przytocznej⁹. Bartnicy na tym terenie byli odnotowani podczas lustracji dóbr królewskich jeszcze w pierwszej połowie XVII wieku w Murzynowie i Rokitnie. W pobliskiej Skwierzynie funkcjonowało Towarzystwo Bartników¹⁰. Szczytowy rozwój tej profesji na ziemiach polskich przypada na XVI i XVII wiek, zanikła w XIX wieku.

⁷ Tomasz Jurek, *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu*, cz. IV (Ś – W), z. 2, Poznań 2014, s. 130–131.

⁸ Idem, *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu*, cz. V (Ś – W), z. 2, Poznań 2014, s. 407–408.

⁹ Rzeźba autorstwa Jakuba Staszaka.

¹⁰ Filip Sulimierski i Władysław Walewski, *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, Tom X, Warszawa 1880–1919, s. 749.

Rokitno z lotu ptaka. (G.W)

Twierdzielewo z lotu ptaka. (G.W)

Chelmsko z lotu ptaka. (G.W)

Klasztorne wsie Rokitno, Twierdzielewo i Chelmsko

Rokitno początkowo było wsią rycerską i według tradycji klasztornej pierwszy drewniany kościół powstał tu już w 1333 roku¹¹. Okoliczne bory dostarczały budulca, a pola kamienia. Cystersom pomagali w budowie miejscowi kmiecie i osadzana ludność, zobowiązana do stałych świadczeń dla klasztoru. Pierwsza pisemna wzmianka o tej wsi i jej przekazaniu cystersom pochodzi z 18 grudnia 1378 roku. Występuje w przywileju nadanym w Międzychodzie i poświadczonym przez Domarada, wojewodę Królestwa Polskiego. Była to umowa zawarta pomiędzy opatem Zemskim Mikołajem (II) a kasztelanem Starogrodzkim Mikołajem z Bytnia. Wsie Mychoczino (Muchocin) i Radgoszcze (Radgoszcz) przekazano szlachcicom z dwóch rodów wielkopolskich w zamian za Rokitno¹². To także pierwsza pisemna wzmianka o osadzie Mészichod (Międzychód). W 1390 roku wzmiankowane jest w Kodeksie

¹¹ Ibidem, s. 754.

¹² Ks. Jan Nepomucen Jabczyński, „Archiwum Teologiczne: pismo czasowe, poświęcone oświeceniu i zbudowaniu religijnemu”, R. 1 z. 4, Poznań 1836, s. 488. AAP, Dokumenty-Kapituła Katedralna-Dokumenty Pergaminowe, Poznań 20 sierpnia 1407 roku, sygn. DK perg. 121.

Msz Święta w kościele pw. św. Kazimierza w Chełmsku. (G.N)

Dyplomatycznym Wielkopolski Chełmsko jako wieś klasztor¹³. W tym samym czasie na kartach historii pisanej pojawia się Przytoczna pod nazwą Przetoczno.

W 1393 roku odbyła się sprawa sądowa między właścicielem wsi a kasztelanem Mikołajem z Tuczęp „o 200 grzywien szkody za jego uwięzienie i o 100 grzywien za to, że wypuścili swego sołtysa bez wymierzania mu sprawiedliwości, a młynarza utopili”¹⁴. W 1414 roku Jan (I), opat bledzewski, wydał przywilej dla Hoffmanna z Chełmska¹⁵. Za czasów dziesiątego opata bledzewskiego Jakuba została założona wieś Twierdzielewo, lokowana w 1448 roku¹⁶. W tym samym roku opat bledzewski odnowił przywileje dla sołectwa Rokitno. Opat występuje tu w roli pana feudalnego. Pierwsza świątynia w Twierdzielewie była zapewne już

¹³ Kodeks Dyplomatyczny Wielkopolski – kodeks dyplomatyczny, jedenastotomowe wydawnictwo źródłowe wydawane od 1877 do 1999, grupujące dokumenty średniowieczne dotyczące głównie terytorium Wielkopolski.

¹⁴ Antoni Gąsiorowski, *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu*, cz. III (L – Q), z. 4, Poznań 1999, s. 859.

¹⁵ Filip Sulimierski i Władysław Walewski, *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, Tom XV, cz. 1. Warszawa 1880–1919, s. 303.

¹⁶ Ks. Jan Nepomucen Jabczyński, „Archiwum Teologiczne: pismo czasowe, poświęcone oświeceniu i zbudowaniu religijnemu”, R. 1, z. 4, Poznań 1836, s. 490.

w XV wieku. Kolejny kościół w XIX wieku datowany był na podstawie napisu: „Fundatum 1554”, który umieszczony był na jednej z belek więźby dachowej, obecnie nieistniejącej¹⁷. Najprawdopodobniej budowla spłonęła lub na jej miejscu wybudowano w 1669 roku nowy drewniany kościół¹⁸.

W 1457 roku dwunasty opat bledzewski Jan (II) zawarł kolejny układ graniczny ze Szczepanem, dziedzicem Lubikowa, o nienaruszalności granicy (pod karą 200 grzywien) między Kalskiem i Rokitnem¹⁹. W 1457 roku nastąpiło rozgraniczenie pomiędzy wsiami należącymi do klasztoru bledzewskiego – Rokitnem, Kalskiem oraz Lubikowem. W 1521 roku Jan (Seydlitz), opat w Bledzewie, nadał sołectwo w Rokitnie w dożywotnie władanie Przetockiemu. W tym samym roku okoliczne ziemie najechali Brandenburczycy, w wyniku czego spłonął drewniany kościół w Rokitnie²⁰. Został on szybko odbudowany.

Rokitno z lotu ptaka na przedwojennej pocztówce. (D.B)

¹⁷ Tomasz Jurek, *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu*, cz. V (Ś – W), z. 2, Poznań 2014, s. 407–408.

¹⁸ Obecny kościół z 1905 roku pw. św. Anny swoją architekturą nawiązuje do świątyń wielkopolskich z XVI i XVII wieku.

¹⁹ Ks. Jan Nepomucen Jabczyński, op. cit., (R. 1 z. 4), s. 489–490.

²⁰ Jerzy Zysnarski, Zbigniew Miler (red.), *Słownik Gorzowski*, „Ziemia Gorzowska” nr 307–308, 1994.

Pierwszym znanym z imienia proboszczem był ks. Mikołaj, wzmiankowany w dokumencie z 1419 roku. W 1565 Rokitno należało do opata bledzewskiego i zobowiązane było do świadczeń na rzecz zamku w Międzyrzeczu. Szerząca się w Europie reformacja sprawiła, że w drugiej połowie XVI wieku Kościół katolicki pogrążał kryzys. W 1603 roku żadna z parafii nie miała swojego proboszcza i wszystkie czasowo zostały włączone do parafii Świętej Katarzyny w Bledzewie²¹. Około 1648 roku z pomocą jezuitów z Poznania miejscowa ludność wróciła do wiary ojców. Pozbawiony opieki i wiernych kościół był w opłakanym stanie i opat bledzewski Stanisław Dembiński (1618–1641) wspólnie z zakonnikami podjął się odbudowy świątyni. Prace dokończył kolejny opat bledzewski Teodor Pawłowski²². W 1640 roku wybudowano kościół filialny w Chełmsku²³.

Kościół pw. św. Anny w Twierdzielewie. (G.W)

²¹ Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu (AAP), Biskupi Poznańscy-Acta Visitationum, Wizytacja archidiaconatu pszczyńskiego przez Marcialisa z Iwanowie, subdelegata archidiacona pszczyńskiego. 1603, 1607, sygn. AV 03.

²² Antoni Gąsiorowski, *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu*, cz. III (L – Q), z. 4, Poznań 1999, s. 130–132.

²³ Kościół pw. św. Kazimierza. W 1835 roku został powiększony o wieżę, a w 1887 roku o kaplicę i zakrystię.

Cystersi w Rokitnie

Najważniejszym zabytkiem gminy Przytoczna jest Sanktuarium pw. Matki Bożej Rokitańskiej w Rokitnie. Kościół ten jest wybitnym przykładem sztuki budowlanej okresu baroku w Polsce. Przywilej udzielony klasztorowi bledzewskiemu za rządów opata Kazimierza Jana z Bnina Opalińskiego²⁴ przez Alberta Tolibowskiego, ordynariusza poznańskiego, 2 kwietnia 1661 roku ponownie przywrócił klasztorowi dwa probostwa, w tym Rokitno²⁵. Opat Opaliński osadził też siedmiu braci przy kościele w Rokitnie, w następnych latach liczba zakonników rokitniańskich zwiększyła się do dziewięciu. Na pierwszego przełożonego (superior) nowego konwentu, jednocześnie proboszcza, wyznaczono brata Stefana Gabryelewicz, późniejszego biskupa chełmińskiego²⁶. Na utrzymanie cystersów w Rokitnie przeznaczono ziemię „chuby roli plebańskiej i dobrze zasianej” w Chełmsku i Rokitnie oraz zyski ze sprzedaży piwa i wódki w gościńcu. Także ofiary mszalne z kościołów w:

²⁴ Mikołaj Pukaniec, *Organizacja i funkcjonowanie poznańskiej kapituły katedralnej w XVII wieku*, [online], praca doktorska, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań 2013, s. 33.

²⁵ Filip Sulimierski i Władysław Walewski, *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, Tom XV, cz. 1, Warszawa 1880-1919, s. 502.

²⁶ Jerzy Zysnarski, Zbigniew Miler (red.), op. cit., s. 30–32.

*Opat Kazimierz Jan z Bnina Opalińskiego.
(Muzeum Diecezjalne w Pelplinie)*

Rokitnie, Chełmsku, Twierdzielewie i Kalsku²⁷ oraz w następnych latach młyn słodowy.

Za czasów opata bledzewskiego Józefa Bernarda Gurowskiego w 1704 roku zgromadzeniu w Rokitnie przyznano folwark Osieki z kmieciami i zagrodnikami do pracy służebnej²⁸. Opat ten rozpoczął budowę nowego, murowanego, kościoła na wzgórzu nieopodal Rokitna²⁹. Ks. Jan Nepomucen Jabczyński w piśmie „Archiwum Teologiczne”, wydany w 1837 roku, podaje, że przyczyną przerwania prac był najazd wojska szwedzkiego w czasie wojny północnej i porwanie opata. W 1709 roku Szwedzi sterroryzowali przeora i podprzeora bledzewskiego, obrabowali klasztor, włamując się także do krypty, gdzie byli pochowani opaci bledzewscy. „Wyszedłszy z zakrystyi jeden z żołnierzy, wi-

dzając na lewej stronie podłogę, oderwał ją, spodziewając się tam co znaleźć, lecz zaduch z ciał pochowanych tam Opatów ogarnął go tak szkodliwie, że natychmiast na ziemię się wyrzucił. Przybyli żołnierze wynieśli go z kościoła na świeże powietrze, lecz tenże na drugi dzień umarł”³⁰.

Opat ten w czasie wojny północnej kazał wybudować w 1710 roku koło Rokitna wiatrak, z którego dochody miały być przeznaczone na kaplicę i muzykę przy kościele³¹. W latach 1709 i 1710 rozszalała się w Wielkopolsce przywleczona podczas przemarszów wojska epidemia cholery („grasujące powietrze morowe”). Bracia z Bledzewa wraz z opatem schronili się w Rokitnie, gdzie zaraza zabrała do 200 mieszkańców wsi i tylko jednego zakonnika. Zmarł brat Niward Pupski, który brał udział w pogrzebie proboszcza ze Skwierzyny, zapewne podczas ostatniego namaszczenia, zaraził się i umarł w 29 października 1709 roku.

²⁷ Ks. Jan Nepomucen Jabczyński op. cit., (R. 1 z. 4) s. 503.

²⁸ Ks. Jan Nepomucen Jabczyński, op. cit., (R. 2 z. 1) s. 56.

²⁹ Obecnie w tym miejscu znajduje się stacja nr 1 Kalwarii Rokitniańskiej, od tego czasu wzniesienie to nazywane jest Górą Kościelną (Kirchberg).

³⁰ Za rękopisem klasztornym, ze strony 10. Ks. Jan Nepomucen Jabczyński, op. cit., (R. 2 z. 1) s. 57.

³¹ AAP, sygn. AV 22.

W tym czasie zmarli także słudzy zakonni z rezydencji opatów w Starym Dworcu³², co zostało odnotowane podczas wizytacji klasztornej opata bledzewskiego Aleksandra Benedykta Gurowskiego. Musiało mieć to miejsce w 1709 lub kolejnych latach³³.

*Widok Sanktuarium Matki Bożej Rokitniańskiej
z początku XX wieku na pocztówce. (D.B)*

Budowę kościoła w Rokitnie kontynuował brat Józefa, opat bledzewski Aleksander Benedykt Gurowski, prace te przerwała jego śmierć w 1742 roku. Z niejasnych do końca przyczyn kolejny opat bledzewski, Michał Józef Górczyński, w 1746 roku nakazał rozpoczęcie budowy nowego kościoła w innej lokalizacji, na sztucznie usypanym wzgórzu przy drodze do Lubikowa, z wykorzystaniem cegieł i materiałów z wcześniejszej budowy³⁴. Opat ten przeznaczył także na budowę tej świątyni znaczną sumę. Budowę kontynuował opat Michał Konarzewski według projektu architekta śląskiego Marcina Frantza³⁵. Kościół ten był pod wezwaniem Wszystkich Świętych. Obecnie świątynia jest pod wezwaniem Matki Bożej Rokitniańskiej. Główną

bryłę budowli ukończono w 1748 roku, prace nad wznoszeniem wież trwały jeszcze do lat 50. XVIII wieku. W latach 1756–1762 roku uposażono kościół między innymi w barokowy ołtarz główny, rokokowe ołtarze boczne, ambonę i ławki oraz stalle i chrzcielnicę. Po bokach ołtarza głównego znajdują się figury świętych: Anny, Elżbiety, Józefa z Dzieciątkiem, Piotra, Stani-

³² Ks. Jan Nepomucen Jabczyński, op. cit., (R. 2 z. 1) s. 57–58.

³³ Ibidem, s. 58.

³⁴ Po pierwszej budowie do dziś pozostały fragmenty fundamentów.

³⁵ Stanisław Wiliński, Karol Marcin Frantz, architekt króla polskiego, budowniczym kościoła w Rokitnie, „Przegląd Zachodni” 1947, T. III, s. 992.

sława i Wojciecha, a w zwieńczeniu postać Boga Ojca pośród aniołów oraz wizerunek gołębiczy jako symbol Ducha Świętego. W centralnej części, pomiędzy kolumnami, umieszczono obraz Matki Bożej Rokitiańskiej. Wykonawcą snycerki na wysokim poziomie artystycznym jest mistrz Christian Grünewald z Legnicy. Ten rzeźbiarz wykonał także ołtarze i chrzcielnicę oraz cztery mniejsze figury i dwie postacie świętych: Benedykta i Bernarda na frontonie kościoła³⁶.

Włoski malarz Francesco Arculario ozdobił sklepienia świątyni monumentalnymi malowidłami³⁷, przedstawiającymi sceny z życia Najświętszej Marii Panny oraz Starego i Nowego Testamentu³⁸.

Nad wszystkim czuwał wielce zasłużony dla zakonu cystersów opat bledzewski Józef Loka. Wnętrze kościoła łączy w sobie style barokowy i rokokowy. Ostatecznie prace nad wyposażeniem i wystrojem kościoła ukończono w 1786 roku, na co wskazuje data umieszczona w zwieńczeniu portalu zakrystii.

W 1758 roku przy drodze do Lubikowa cystersi wznieśli kaplicę połą pw. Najświętszej Maryi Panny. Powstała na miejscu wcześniejszej drewnianej budowli z 1671 roku wznie-

³⁶ Bożena Grabowska, *Kamienne rzeźby Christiana Grünewalda w Rokietnie i Bledzewie*, „Forum Historyczno-Społeczne”, nr 7/2019, s. 52–58.

³⁷ Podczas prac konserwatorskich w kapitułach dawnego klasztoru cystersów w Gościkowie-Paradyżu odkryto barokowe freski, których autorem jest Francesco Arculario, co ustalił prof. Andrzej Kozieł.

³⁸ Andrzej Kozieł, *Georg Wilhelm Neunhertz, czyli Francesco Arculario. O dekoracji freskowej w kościele pielgrzymkowym w Rokietnie i jej autorze*, „Lubuskie Materiały Konserwatorskie” 2014 (11), s. 9–23.

*Fragment fresków ze sklepienia Sanktuarium
Matki Bożej Rokitniańskiej. (M.K)*

sionej specjalnie dla umieszczenia w niej cudownego obrazu Matki Boskiej.

Opat Loka zmarł w 1762 roku i został pochowany w krypcie rokitniańskiego kościoła. Kolejnymi pochowanymi tam opatami byli Franciszek Rogaliński (1777 r.) i Onufry Wierzbński (1803 r.) który przekazał w testamencie 1000 talarów na kościół w Rokitnie³⁹.

Rokitno stanowiło uposażenie kongregacji aż do czasów II rozbioru Polski⁴⁰.

W 1778 roku w klasztorze bledzewskim na mocy traktatu wschowskiego⁴¹ po wprowadzeniu tzw. komendy nastąpił podział dóbr klasztornych na przynależne opatowi komendacyjnemu oraz konwentowi z superiorem. Rokitno wraz z folwarkiem przypadło zakonnikom. Po III rozbiorze Polski władze pruskie 28 lipca 1796 roku ogłosiły dekret o przejęciu przez państwo pruskie dóbr znajdujących się w posiadaniu duchownych i klasztorów

zakonnych, starostów i majątków królewskich. W czasie trwania wojen napoleońskich w 1814 roku mnisi z Bledzewa musieli przenieść się do Rokitna. Po sekularyzacji władze pruskie w 1820 roku odebrały cystersom patronat nad parafią w Rokitnie. Jednak cystersi pełnili nadal swoją duszpasterską posługę w 1829 roku w Rokitnie, byli to: komendarz Stanisław Synoradzki, wikariusz Benedykt Faustmann i komendarz w Goraju Onufry Soiński⁴².

³⁹ Ks. Jan Nepomucen Jabczyński, „Archiwum Teologiczne: pismo czasowe, poświęcone oświeceniu i zbudowaniu religijnemu”, R. 2, z. 1, Poznań 1837, s. 67.

⁴⁰ Andrzej Marek Wyrwa, *Zemsko, Bledzew [w:] Monasticon Cisterciense Poloniae: Katalog męskich klasztorów cysterskich na ziemiach polskich i dawnej Rzeczypospolitej*, t. II, Andrzej Marek Wyrwa, Jerzy Strzelczyk, Krzysztof Kaczmarek (red.), Poznań 1999, s. 376–377.

⁴¹ Konkordat wschowski – traktat zawarty ze Stolicą Apostolską we Wschowie w 1737 roku, dotyczący polskich opactw.

⁴² Roland Prejs, *Cystersi na zachodnich granicach archidiecezji poznańskiej w 1829 r. Zagadnienia wybrane*, „Saeculum Christianum”, t. XXVII, Warszawa 2/2020 s. 148.

W 1835 roku opactwo bledzewskie formalnie przestało istnieć⁴³. Część wyposażenia kościoła klasztorного z Bledzewa trafiła do Rokitna, gdzie do dziś znajduje się w tutejszym kościele i muzeum.

Kościół w Rokitnie został konsekrowany 8 września 1848 roku przez arcybiskupa gnieźnieńsko-poznańskiego Leona Przyłuskiego⁴⁴.

⁴³ Bolesław Dratwa, *Ostatni cystersi z Bledzewa*, „Przewodnik Katolicki”, 61/1971, nr 34, s. 311–312.

⁴⁴ Ks. Dariusz Śmierchalski-Wachocz, *Matka Boża Obozowa. Geneza i rozwój kultu obrazu Matki Bożej Rokitniańskiej* [w:] *Sanktuarium Rokitniańskie. Dzieje i konteksty*, (red.) Grzegorz Chojnacki i Andrzej Drguła, Zielona Góra 2009, s. 22–23.

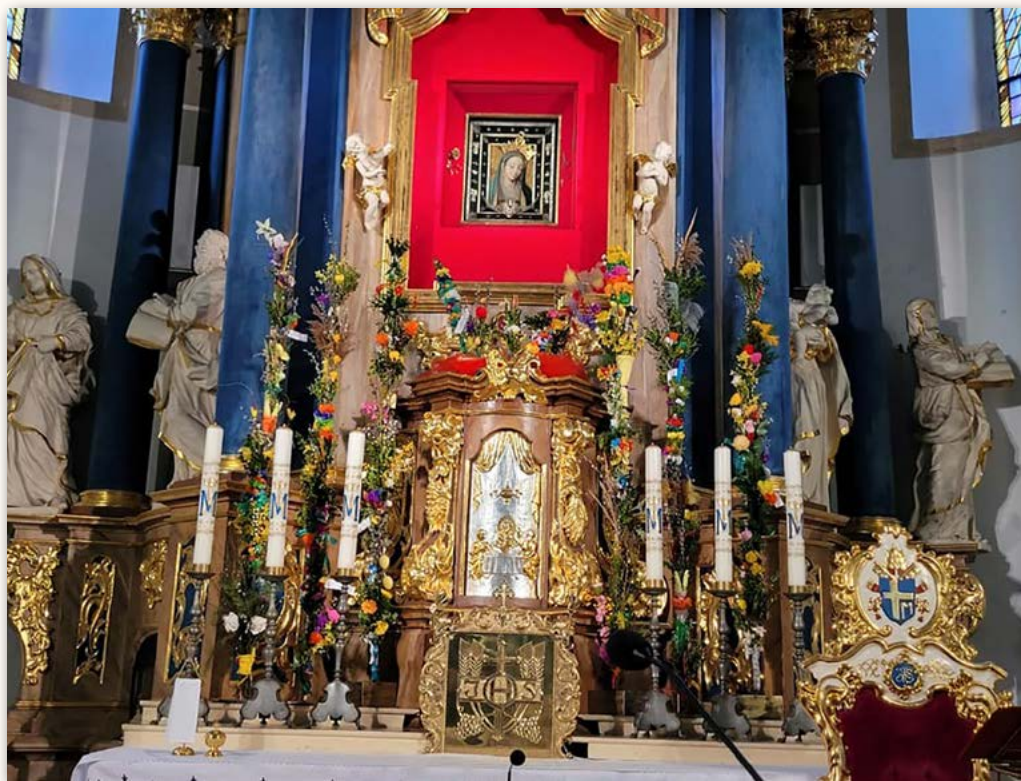
Madonna z Rokitna

Bazylika w Rokitnie skrywa w swoim wnętrzu prawdziwy skarb – cudowny obraz Matki Bożej Rokitniańskiej. Nieznane są autor i pochodzenie wizerunku Madonny z Rokitna. Według opinii historyków sztuki z Państwowego Muzeum w Poznaniu obraz namalowany na lipowej desce pochodzi najprawdopodobniej ze szkoły niderlandzkiej lub flamandzkiej z XVI wieku. Charakterystycznym jego elementem jest odsłonięte ucho Madonny, stąd tytuł obrazu Matki Bożej Cierpliwie Słuchającej.

Obraz pojawił się na Kujawach na przełomie XVI i XVII wieku jako własność szlachecka. Często zmieniał właścicieli. Będąc w posiadaniu rodziny Opalińskich, po pierwszym cudownym ozdrowieniu za sprawą wizerunku Madonny, został otoczony czcią. Po zawiązaniu konfederacji wielkopolskiej w 1656 roku obraz stał się ołtarzem polowym i towarzyszył wyprawie wojennej Piotra.

W 1665 roku obraz odziedziczył drugi z synów wojewody kaliskiego Piotra i Katarzyny (z Leszczyńskich) Opalińskich, Kazimierz Jan z Bnina Opaliński. Opat bledzewski obraz przewiózł do Bledzewa i umieścił na jednej ze ścian swojej klasztornej celi. Według jednych z klasztornych opowieści przekazywanych ustnie we śnie otrzymał napomnienie, aby dał wizerunek Matki Bożej przed oblicze wiernych. Co opat uczynił, umieszczając obraz w ołtarzu bocznym kościoła klasztornego.

Ołtarz główny w Sanktuarium Matki Bożej Rokitniańskiej. (M.K)

W tym czasie pod okiem cystersów powstawały pierwsze kopie Matki Bożej z Bledzewa. Kolejne uzdrowienia, w tym samego opata ze śmiertelnej choroby, spowodowały, że do Bledzewa zaczęli napływać wierni. Taki wielki napływ pielgrzymów modlących się o łaski dla siebie i swoich bliskich szybko zaczął przeszkadzać zakonnikom, którzy żyli według reguły zakonnej. W 1669 roku sławny już obraz opat Opaliński przewiózł do Rokitna. Obraz natychmiast został otoczony opieką przez parafian i kościół w Rokitnie stał się miejscem pielgrzymek katolików z całego regionu. Szybko Rokitno stało się miejscem kultu. W 1670 roku obraz zbadała specjalna komisja i uznano, że Madonna czyni cuda i łaski. Specjalnym dekretem ustanowiono kult Matki Bożej z Rokitna, co stało się także przyczynkiem do prac ko-

Koronacja Obrazu Matki Bożej Rokitniańskiej koroną papieską. 1989 r. (AS)

misji zatwierdzających cudowne moce obrazów maryjnych w innych sanktuariach w Wielkopolsce⁴⁵.

Więści te szybko dotarły na dwór królewski. Król Polski Michał Korybut Wiśniowiecki (1669–1673), człowiek niezwykle pobożny, otoczył obraz szczególną troską. Aby łaska Madonny były przy nim, sprowadził obraz do Warszawy, gdzie była czczona na Zamku Królewskim i łączona z godnością królewską i majestatu Rzeczypospolitej. Król zabrał obraz na wyprawę wojenną pod Lublin. Opanował rokosz oraz zawarł pokój bez rozlewu bratniej krwi, co wojsko i szlachta uznali za szczególną łaskę uzyskaną od Boga przez wstawiennictwo Marii Dziewicy.

⁴⁵ Krzysztof Perzyna, *Religijność społeczeństwa południowego Mazowsza na przełomie XVII i XVIII wieku. W świetle lewiczynskiej Księgi Cudów*, Lublin 2024, s. 36–37.

Król, w dowód wdzięczności, ufundował koronę i sukienkę wysadzaną drogimi kamieniami oraz kazał do wizerunku Marii dołączyć, na znak zgody narodowej, białego orla z napisem: „Da pacem Domine in diebus nostris” (Daj Panie pokój naszym dniom). Orzeł ten stał się dla polskich pielgrzymów symbolem polskości w czasach niewoli. Sławny już w całej Rzeczpospolitej obraz 24 listopada 1671 roku powrócił z Warszawy do Rokitna⁴⁶. Obraz od tej pory nazywano także: Matką Bożą Obozową, Rycerską albo Orędowniczką Pojednania. Nadal powstawały nowe kopie obrazu, już rokitniańskie, podobne do tych bledzewskich.

W 1786 roku kościół rokitniański od Stolicy Apostolskiej otrzymał prawo organizowania odpustów. Za czasów cystersów organizowano w Rokitnie aż sześć odpustów rocznie, które cieszyły się wielkim powodzeniem wśród pątników. Pamiątką po pierwotnym patronie parafii pozostał odpust w dniu Świętego Michała Archaniola (29 września). Po konsekracji kościoła pw. Wszystkich Świętych dodano odpust 1 listopada. Dekret z 4 marca 1670 roku polecił świętowanie uroczystości Matki Bożej Rokitniańskiej, przenosząc je na czwartą niedzielę po Wielkanocy. Odpust ten, zyskawszy w XIX wieku w czasach zaborów nazwę „polskiego”, stał najpopularniejszym świętem Matki Bożej Rokitniańskiej. We wrześniu organizowano odpust bardziej skierowany do katolików niemieckich. Dekretem abpa poznańskiego Edmunda Dalbora w czerwcu 1918 roku pątnicy przybywający do Rokitna mogli uzyskać przywilej odpustu zupełnego⁴⁷. Rokitno odwiedzał też, modląc się o łaski dla metropolii gnieźnieńsko-poznańskiej, między innymi

Rokitno na pocztówce z 1899 r. (D.B)

⁴⁶ Jerzy Zysnarski, Zbigniew Miler (red.), op. cit., s. 9.

⁴⁷ Por. Józef Tomiak, *Zasłuchana w człowieka*, Zielona Góra 2000, s. 9.

w okresie Kulturkampfu, abp Mieczysław Ledóchowski⁴⁸. W tym czasie z polskimi pielgrzymami z pobliskiego Pszczewa do sanktuarium przybywał ks. proboszcz Władysław Enn⁴⁹, aktywny i zasłużony duchowny czasu walki władzy pruskiej z polskością i Kościołem.

W czasie II wojny światowej obraz Matki Bożej Cierpliwie Słuchającej został ukryty i dzięki temu przetrwał szczęśliwie. W 1945 roku żołnierze Armii Czerwonej sprofanowali kościół⁵⁰, a mieszkańców Rokitna i innych miejscowości dosięgły represje⁵¹. Piętnastego sierpnia 1946 roku obraz w uroczystej procesji przeniesiono do Gorzowa Wlkp., gdzie nastąpiło zawierzenie Niepokalanemu Sercu Maryi Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej i Prałatury Pilskiej i ogłoszenie Matki Bożej Rokitniańskiej patronką Administracji.

20-lecie Koronacji Obrazu Matki Bożej Rokitniańskiej, 2014 r. (A.Ch)

48 Mieczysław Halka Ledóchowski herbu Szaława, właśc. hrabia Mieczysław Jan Halka-Ledóchowski (1822–1902) – arcybiskup metropolita gnieźnieński i poznański oraz prymas Polski w latach 1866–1886, prefekt Kongregacji Rozkrzewiania Wiary w latach 1892–1902, kardynał prezbiter od 1875 roku, protoprezbiter Kolegium Kardynalskiego w latach 1896–1902.

49 Ks. Władysław Enn (1845–1908) – duszpasterz wychodźstwa polskiego w Niemczech, tajny wysłannik papieski, patriota, zwolennik „pracy organicznej”, współpracował między innymi z ks. Piotrem Wawrzyniakiem. Od 1887 roku proboszcz parafii w Pszczewie. Długoletni przewodniczący Banku Ludowego w Pszczewie, reprezentował tę spółkę na sejmach Związków Spółek Zarobkowych.

50 Andrzej Chmielewski, *Widziałem Gomerę w Rokitnie*, Seria Germania, cz. 1, Międzyrzecz 2012, s. 20.

51 Ewa Ferenc, *Z orłem pokoju*, Gorzów Wlkp. 1992, s. 214–221.

20-lecie Koronacji Obrazu Matki Bożej Rokitniańskiej,
2014 r. (A.Ch)

Odtąd Rokitno zwane jest Często-
chową Zachodu⁵².

Ks. inf. Zygmunt Szelażek po rozpoczęciu pracy duszpasterskiej na tych ziemiach w 1952 roku przyczynił się do odbudowy świątyni ze zniszczeń. Zorganizował także w Paradyżu studia filozoficzne dla alumnów⁵³. Mimo różnych trudności ze strony władz komunistycznych ruch pielgrzymkowy w latach 50. i kolejnych nie ustał.

W 1969 roku przypadała 300. rocznica przywiezienia przez opata Opalińskiego obrazu do Rokitna. Z tej okazji odbyły się kilkumiesięczne obchody. W 1971 roku Rokitno zaszczylił swoją wizytą abp Karol Wojtyła, późniejszy papież, a dziś Święty Jan Paweł II.

Osiemnastego czerwca 1989 roku w Rokitnie dokonano uroczystej koronacji Obrazu Matki Bożej Rokitniańskiej koroną papieską, poświęconą 22 kwietnia tego samego roku przez papieża Jana Pawła II na Waty-

kanie. W 1996 roku w Rokitnie odbyły się główne uroczystości 50-lecia powstania administratury apostolskiej w Gorzowie Wielkopolskim.

Spadkobiercą historycznych opatów cysterskich był ks. kanonik Tadeusz Kondracki, dla którego praca dla pielgrzymów była powołaniem. Jako kustosz sanktuarium pracą i modlitwą zasłynął wśród parafian. Zawsze podkreślał, że w jego „dziele Bożym” zawsze pomagali mu gorliwi kapłani i siostry ze Zgromadzenia Jezusa Miłosiernego⁵⁴.

W 2000 roku pomiędzy Rokitnem i dwoma jeziorami – Lubikowskim i Rokitniańskim – rozpoczęto budowę 32 stacji Kalwarii Rokitniańskiej. Całym przedsięwzięciem opiekował

⁵² Ks. Rafał Mocny, *Rola sanktuariów diecezjalnych na Ziemiach Zachodnich w krzewieniu tożsamości religijnej i narodowej*, „ADHIBENDA” 2017/4, s. 37–38.

⁵³ Por. Józef Anczarski, *Praca ks. kanonika Zygmunta Szelażka na stanowisku ordynariusza diecezji*, „Gorzowskie Wiadomości Kościelne” 7 (1970), s. 220

⁵⁴ Siostry zakonne w Rokitnie były od 1886, były to zakonnice Zgromadzenia Karola Boromeusza, pełniły posługę w sierocińcu i szpitalu do 1945 roku. W latach 1957–1996 placówkę objęły siostry ze Zgromadzenia Córek Maryi Wspomożycielki, które prowadziły do 1963 roku Instytut Katechetyczny. Obecne w Rokitnie pracują Siostry Jezusa Miłosiernego.

Kalwaria Rokitniańska z lotu ptaka. (M.K)

się kustosz sanktuarium w Rokitnie, ks. dr Józef Tomiak. W 2001 roku kościół rokitniański został wyniesiony do godności bazyliki mniejszej, co ogłoszono 3 maja 2002 roku, w uroczystość Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski. Przy sanktuarium mieści się Muzeum,

20-lecie Koronacji Obrazu Matki Bożej Rokitniańskiej, 2014 r. (A.Ch)

Muzeum Sanktuarium w Rokitnie. (A.Ch)

Posadzenie Dębu Wolności, 2014 r. (A.Ch)

w którym między innymi są eksponowane zabytki z czasów cystersów i cenne pamiątki po Ojcu Świętym.

W historycznym roku maryjnym 2017 decyzją Stolicy Apostolskiej przeniesiono uroczystość głównej patronki diecezji zielonogórsko-gorzowskiej z 15 sierpnia na 18 czerwca. Rokitno obok Częstochowy, Kalwarii, Lichenia, Ostrej Bramy, Leśniowa, Tuchowa, Gostynia, Piekar i innych wizerunków może cieszyć się przywilejem własnego dnia liturgicznego.

Sanktuarium Matki Bo-

żej Rokitniańskiej zostało uznane za „Pomnik historii” na mocy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 20 listopada 2024 roku, które weszło w życie 27 listopada.

Sanktuarium Matki Bożej Rokitniańskiej nocą. (M.K)

Barokowy kościół z zachowanymi polichromiami i wyposażeniem jest 131. obiektem o szczególnym znaczeniu dla kultury⁵⁵.

Diecezjalne Dni Młodzieży w Sanktuarium w Rokitnie (M.K)

⁵⁵ <https://nid.pl/>

Europejski Szlak Cysterski w ramach Europejskich Dróg Kulturowych

W ramach Europejskich Dróg Kulturowych Rada Europy podjęła w 1990 roku decyzję o utworzeniu turystycznego Szlaku Cysterskiego, było to uczczenie 900. rocznicy urodzin Świętego Bernarda z Clairvaux. Europejskie Szlaki Kulturowe to trasy o wyjątkowym znaczeniu dla europejskiej tożsamości, kultury i wspólnego dziedzictwa oraz ukazujące różnorodność kulturową i współlistnienie różnych kultur. Podczas ich pokonywania można poznać historię, kulturę, sztukę i gospodarkę w poszczególnych krajach członkowskich Unii Europejskiej. Wędrowka Europejskim Szlakiem Cystersów pozwala na poznanie bogactwa cysterskiego dziedzictwa, obecnego w niemal całej Europie. Jedno z jego odgałęzień przebiega od Portugalii przez Francję i Niemcy do Polski, obejmując wszystkie klasztory cysterskie na naszych ziemiach.

Szlak Cysterski w Polsce tworzy cztery pętle: Śląską, Wielkopolską, Kujawską, Mało-

polską i Łódzką. Obecnie w rozwijanie szlaku zaangażowanych jest coraz więcej gmin i instytucji krajowych. Przy prezesie Polskiej Kongregacji Cystersów w roku 2003 powstała Rada Koordynacyjna Szlaku Cysterskiego, koordynująca i wspierająca wszelkie działania, mające na celu organizację i promocję Szlaku Cysterskiego w Polsce. Podróżowanie Szlakiem Cysterskim pozwala poznać dzieje i dorobek cystersów, ich wielkiego wpływu w rozwój obecnych terenów Polski oraz ich historycznych związków z Europą Zachodnią. Z uwagi na długość i różne wersje szlaków można także zaobserwować zróżnicowanie krajobrazów i przyrody ojczystej. Poruszanie się Szlakiem Cysterskim to nie tylko zwiedzanie klasztorów i miejsc związanych z zakonem szarych mnichów, ale pełna refleksji wyprawa w przeszłość.

(A.Ch)

Ogólnopolskie Stowarzyszenie Gmin Cysterskich

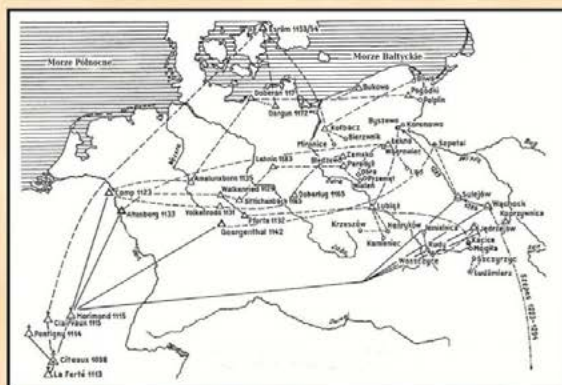
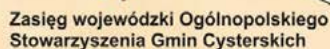
Piątego lipca 2025 roku wójt gminy Bledzew Wojciech Andrzejewski i wójt gminy Przytoczna Bartłomiej Kucharyk oficjalnym porozumieniem zadeklarowali wolę przystąpienia gminy Przytoczna do Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Gmin Cysterskich. Jest to 23. gmina członkowska Stowarzyszenia, które zostało założone w 2007 roku przez wójtów i burmistrzów 10 gmin.

Obecnie Stowarzyszenie liczy 24 członków zwyczajnych, reprezentujących obszary 10 województw: dolnośląskiego (Bardo, Kamieniec Ząbkowicki, Kamienica Góra), kujawsko-pomorskiego (Koronowo), lubuskiego (Bledzew, Przytoczna), łódzkiego (Sulejów), małopolskiego (Bukowina Tatrzańska), opolskiego (Jemielnica), śląskiego (Kuźnia Raciborska, Rybnik), świętokrzyskiego (Koprzywnica, Wąchock), wielkopolskiego (Sieroszewice, Wągrowiec) i zachodniopomorskiego (Bierzwnik, Cedynia, Krzęcin, Marianowo, Moryń, Pełczyce, Recz, Stare Czarnowo, Węgorzyno). To gminy związane z historią cystersów na obecnych ziemiach Polski.

Stowarzyszenie działa na płaszczyźnie współpracy samorządów na rzecz ochrony dziedzictwa cysterskiego w Polsce, poprzez wymianę doświadczeń, działania promocyjne i wspomagające wszelkie inicjatywy propagujące ideę cysterską. Władze Stowarzyszenia biorą udział w spotkaniach na szczeblach samorządowych oraz krajowym – z generalnym konserwatorem zabytków oraz ministrem kultury i dziedzictwa narodowego, gdzie poruszane są kwestie związane z finansowaniem i ochroną cysterskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce, zwłaszcza materialnego. Od początku istnienia Stowarzyszenie wspiera Rada Koordynacyjna Szlaku Cysterskiego w Polsce przy Ojcu Opacie Prezesie Polskiej Kongregacji Cystersów.

Średniowieczna sieć klasztorów cysterskich w Europie

Mapy: Rozmieszczenie obiektów cysterskich i pocysterskich na terenie dzisiejszej Polski. Lokalizacja pierwszych zakonów cysterskich w Europie i ich powiązania (I. Kapera, J. Kapera - *Opactwa cysterskie w Polsce i ich wpływ na rozwój turystyki*, PEREGRINUS CRACOVENSIS 2015, 25 (3), 79–90).

ISBN: 978-83-976764-4-2